

NOTE DE LECTURĂ

MARTIN O'BRIEN AND MAJID YAR, *CRIMINOLOGY. THE KEY CONCEPTS*, ED. ROUTLEDGE, TAYLOR & FRANCIS GROUP, LONDON, 2008, 240 PAGINI

Conf. univ. dr. Aura PREDA

Cercetător Științific gr. III, Institutul de Cercetări Juridice Acad. Andrei Rădulescu din cadrul Academiei Române
Universitatea Spiru Haret din București

Abstract

*The key concepts in the field of criminology are presented and analyzed, which are highlighted in **Criminology The Key Concepts** volume. Practically, it is emphasized that this volume is a true comprehensive study guide that provides definitions and features of many concepts, phenomena, problems and institutions that underlie the study of crime in the contemporary society.*

Keywords: *criminology; administrative criminology; biological criminology; actuarial justice.*

Volumul conține conceptele cheie din domeniul criminologiei. Practic, se constituie într-un veritabil ghid de studiu cuprinzător, care oferă definiții și caracteristici ale multor concepte, fenomene, probleme și instituții care stau la baza studierii criminalității în societatea contemporană.

Lucrarea debutează cu prezentarea unor repere aparținând celor doi coautori, respectiv afilierea profesională și publicațiile reprezentative.

Opera colectivă apare, așa cum subliniază autorii, în contextul unei perioade de schimbări și extinderi ample în învățământul superior britanic, care a presupus și creșterea numărului de programe universitare în domeniul criminologiei, care a reprezentat o trăsătură notabilă: „De la Londra la Lothian, Salford la Swansea și Birmingham spre Belfast, nu există o instituție de învățământ superior care nu oferă acum un program de diplomă în domeniul criminalității și justiției penale”.

Practic, se afirmă în continuare, studiul criminalității a fost dispersat în alte discipline precum sociologia, politica socială, psihologia și dreptul. Studenților li se oferă module ocazionale privind „sociologia criminalității”, „politica justiției penale” sau „munca socială cu infractorii”, ca parte a programelor de studii. Ca atare,

volumul este apreciat ca un ghid de referință esențial pentru studenții la criminologie, indiferent de nivelul de școlarizare la care se află.

Subiectele abordate în acest ghid sunt prezentate similar dicționarelor, de la litera A-Z, de aceea sunt ușor de găsit și utilizat. Ele se referă la diferite zone:

- sistemul justiției penale;
- tipurile de criminalitate, respectiv criminalitatea corporativă, criminalitatea cibernetică, criminalitatea legată de viața sexuală și de mânie;
- curente ale criminologiei (feminist, marxist și cultural) ;
- terorism, crime de război și drepturile omului;
- probleme sociale, precum comportamentul antisocial, violența domestică și pornografia;
- psihologia și devianța penală.

În continuare, vom recurge la o succintă prezentare a unor termeni care, fie sunt mai puțin cunoscuți în literatura de specialitate autohtonă, fie, prin explicarea unor concepte familiare, aduc elemente noi sau o abordare diferită de cea cunoscută.

Astfel, conceptul de „*justiție actuarială*” a fost dezvoltat de Jonathan Simon și extins ulterior de Feeley și Simon în lucrarea lor privind „*Noua penologie*”. Actuarialismul se referă la „*tehnici care utilizează statistici pentru a reprezenta distribuția variabilelor într-o populație*” și constă în „*circuite de testare și interogare, comparare și clasificare*”.

Principalul argument al autorilor este că actuarialismul reprezintă o nouă formă de justiție penală: una care a apărut alături și a devenit partener al unei culturi politice schimbate, susținută fiind de politica neoliberală și o preocupare globală în domeniul securității. Spre deosebire de criminologiile anterioare, sugerează Reiner, actuarialismul „*nu este interesat de cauzele infracțiunilor, mai mult decât de diagnosticul indicatorilor de risc*”.

Scopul politicii penale actuariale nu este acela de a „vindeca” societatea de infracțiuni, ci de a le anticipa și de a le gestiona. Astfel, ideea că justiția a devenit actuarială se bazează pe o analiză a măsurii în care instituțiile din sistemul justiției penale (și criminologii) sunt acum mai preocupați de calcularea și reducerea riscului producerii infracțiunii decât de înțelegerea cauzelor sale fundamentale sau a problemelor de reformă socială și drepturilor sociale – deși presupusa noutate a acestor strategii a fost contestată de unii autori, de exemplu, Zedner.

În același timp, Silver susține că implicarea profesională a practicianului justiției penale s-a diminuat, deoarece „*mecanismul de luare a deciziilor a trecut de la judecățile bazate pe pregătirea profesională și experiență la judecățile derivate din modelul de risc*”. Vorbim despre un model statistic și scorurile sale de probabilitate care determină practica justiției penale, mai mult decât experiența, înțelepciunea sau cunoașterea locală a practicianului.

„Criminologiei administrative” i se acordă o înțelegere care acoperă o varietate de perspective teoretice. Obiectivul criminologiei administrative este de a furniza informații utile și orientări practice sistemului de justiție penală, pentru a permite agențiilor sale să gestioneze și să controleze criminalitatea.

În acest sens, se impune furnizarea către instanțe a unor informații cât mai complete despre infractorii care au dosare pe rol, astfel încât, în toate situațiile, acestea să poată alege tratamentul potrivit fiecărui individ pe baza unui diagnostic privind istoricul și personalitatea sa, stabilit de un expert. Un astfel de scop este apreciat din punct de vedere al guvernării, întrucât ar ajuta sistemul justiției penale să administreze criminalitatea într-un mod mai eficient și mai eficace.

Contribuțiile majore ale criminologiei administrative au fost în domeniile criminologiei ecologice, prevenirii crimelor situaționale și a tipului de analize de cohortă efectuate de Farrington și colaboratori cu privire la „factorii de risc” și criminologia predictivă. În toate aceste cazuri, ipoteza fundamentală este aceea că un infractor face o alegere rațională atunci când decide să comită sau nu o infracțiune. Astfel, infracțiunea corelează costurile de beneficiile comportamentului criminal, așa încât angajarea în activități criminale are loc doar în cazul în care recompensele potențiale depășesc eventuala pedeapsă.

Elocvent în acest sens este criminologul american James Q. Wilson care sintetizează opinia întrebându-i pe cititorii săi: *Imaginați-vă un tânăr care merge pe stradă noaptea fără nimic în minte, ci doar cu dorința pentru vremuri bune și standarde înalte. Dintr-o dată, vede o mica bătrână stând singură într-un colț întunecat, umplând buzunarul cu încasările obținute din asigurarea socială. Nu există nimeni altcineva în jur. Dacă băiatul fură poșeta, primește banii imediat. Acesta este un stimulent puternic și este disponibil imediat.*

Este clar că aici „cauzele” infracțiunii sunt dorințele infractorului, motivația oferită de fapta penală este satisfacția imediată care îi însoțește acțiunea – „el primește banii imediat” și „fără îndoială”. Excludem intenția de a aborda problema mult mai dificil: de ce unii tineri (inclusiv femei) ar putea fi tentați să comită infracțiuni, în timp ce majoritatea nu este?

Răspunsul unic al lui Wilson la aceste probleme sugerează că unii oameni sunt mai puțin guvernați de „restrângerile interne” asupra comportamentului criminal decât alții și, prin urmare, crimele lor sunt o consecință a lipsei de auto-controlului.

Operând pe baza acestor ipoteze și justificări, scopul criminologiilor administrative este *fie* acela de a manipula mediul imediat pentru a se asigura că pedeapsa probabil depășește potențialele recompense – prin creșterea vizibilă a prezenței poliției, instalarea tehnologiilor de supraveghere, îmbunătățirea modalităților de asigurarea a securității proprietății, *fie* inițierea unor intervenții în stilul de viață al „infractorilor” (actuali sau potențiali) pentru a limita impulsurile lor de a face alegeri deviate – cum ar fi, intervenția timpurie cu copiii care „nu reușesc” la școală.

Cu alte cuvinte, aceste intervenții sunt menite să sporească „restricțiile interne”, astfel încât alegerile deviate să devină mai puțin satisfăcătoare din punct de vedere psihologic, emoțional și intelectual. Față de criminologii critici care și-au concentrat atenția asupra societății mai largi și asupra politicii de combatere a criminalității, adepții *criminologiei administrative* și-au concentrat atenția asupra oportunității criminale și a soluțiilor situaționale la comportamentul criminal.

Pare a fi rezonabil să se afirme că totuși comportamentul criminal este o consecință a autocontrolului scăzut.

Bineînțeles, este posibil ca un auto-control scăzut să fie un factor cheie în toate aceste activități criminale și cvasi-criminale. Cu toate acestea, structura stimulențelor pentru comiterea lor și structura oportunităților de realizare a acestora este atât de diferită în fiecare caz încât în mod clar lipsesc aceste repere din ecuația criminologiei administrative. Aceste aspecte sunt ilustrate prin exemplul următor.

Un „tânăr care merge pe jos pe stradă noaptea fără nimic în minte, ci o dorință pentru vremuri bune și viață înaltă” nu are nici un motiv și nici o oportunitate de a invada o țară străină, în timp ce un politician sub presiune nu are niciun stimulent și (practic) nici posibilitatea de a fura o asigurarea socială a unei bătrâne! În mod similar, este cu siguranță o greșeală de a explica tortura așa-numiților combatanți inamici de la închisoarea Abu Ghraib – în contrafacerea directă a Convenției de la Geneva privind tratamentul prizonierilor de război – în timpul războiului din Irak, întrucât tehnicile pe care le foloseau și brutalitatea sistematică aplicată prizonierilor au fost dezvoltate în mod conștient, pe o perioadă lungă de timp, de către agenții de informații militare și civile cu scopul precis de a efectua cu succes interogatoriul combatanților inamici și, în prea multe cazuri, chiar civili.

Dacă aprecierile privind criminologia administrativă sunt numeroase, explicația rezidă în aplicarea unor răspunsuri eficiente și imediate la crimele „normale” ale celor săraci – inclusiv jaf, furt, furturi și daune, asalt și așa mai departe. Clarke, de exemplu, include o gamă variată de studii de caz pentru a demonstra eficacitatea prevenirii crimelor situaționale care acoperă categoriile de mai sus, precum și fraudă comercială și piețele de droguri. Mai mult, caracterul bine definit al acestor studii de caz dovedește că infracțiunile pot fi evaluate în termeni concreți pentru a descoperi „ce funcționează” cel mai eficient în orice situație dată.

Desigur, ca și în cazul oricărei agenții de cercetare concentrată în controlul criminalității, a fost acordată mult mai puțină atenție eșecurilor măsurilor situaționale, decât beneficiilor implementării lor.

Cu toate acestea, mulți criminologi sunt preocupați de faptul că fondurile și energiile sunt direcționate către studii de cercetare repetitive a unor astfel de infracțiuni în detrimentul infracțiunilor mult mai grave – și potențial mai nocive – ale unor state și corporații bogate și puternice, în timp ce ideologia criminologiei administrative a ajuns să domine dezvoltarea criminologiei critice, ca disciplină independentă.

Poate că, având în vedere originea criminologiei administrative, în tensiunea dintre „integritatea științifică” și cerințele guvernării, este de înțeles că unele întrebări sociale, politice și filozofice mai profunde au fost lăsate de o parte pentru căutarea unor răspunsuri practice și demonstrabile, utile gestionării cotidiene a sistemului de justiție penală.

„*Criminologia biologică*”, un alt curent familiar criminologiei, este specific încercării de a localiza originea infracțiunii în aspectul facial și biologic al indivizilor și datează cel puțin de la începutul secolului al XIX-lea. Chiar și înainte de această dată, s-au făcut deducții cu privire la caracterul moral al persoanelor raportat la aspectul lor fizic. Cu toate acestea, primele încercări de a plasa înțelegerea biologică a crimei pe o bază științifică au apărut în jurul anului 1800, odată cu dezvoltarea frenologiei de către medicul Franz Joseph Gall (1758-1828). Ideea de bază propusă de Gall a fost că diferite trăsături de caracter s-au localizat în zone distincte ale creierului. Astfel, în cazul în care anumite zone ale creierului au fost supra-dezvoltate (cum ar fi cazul celor care răspund pentru agresiune și distrugere) sau subdezvoltați s-a crezut că există o probabilitate să apară un comportament criminal. Gall a susținut în continuare că frenologii ar putea să deducă cu exactitate dezechilibrele periculoase, examinând cu atenție conturul craniului uman.

Prin urmare, o cartografiere a trăsăturilor creierului prin examinarea formei craniului ar putea permite oamenilor de știință să determine caracterul subiacent al oricărui individ, precum și să tragă concluzii generale cu privire la caracteristicile craniene care au marcat tendințele criminale și violente. Ideile lui Gall au fost dezvoltate și popularizate de studentul său, John Spurzheim (1776-1832), care a contribuit la răspândirea fenomenologiei în Anglia și Statele Unite.

Urmând pașii lui Gall și Spurzheim, au fost elaborate mai multe lucrări de Charles Combe (1788-1858) în Anglia și Charles Caldwell (1772-1853) în SUA. Cu toate acestea, frenologia nu a reușit să beneficieze de sprijinul comunității medicale și academice mai largi, iar până în anii 1840 influența sa a fost în declin.

Următoarea încercare majoră de a lega biologia de criminalitate a apărut în lucrarea medicului italian Cesare Lombroso (1835-1909) în ultima parte a secolului al XIX-lea. Lombroso, „tatăl antropologiei criminale”, a căutat să dezvolte o știință pozitivistă a criminalului. El a fost puternic influențat de teoria evoluționistă a lui Charles Darwin, în special de afirmația că homo sapiens a evoluat de la forme mai vechi, mai „primitive” de primat. Din această idee, el a dedus că există un „tip criminal” distinct care este, de fapt, o „involuție” într-o etapă anterioară a evoluției umane, respectiv una lipsită de facultățile morale superioare și de sensibilitățile asociate cu omul modern.

Această întoarcere în evoluție a fost numită atavism. Atavistul, pentru Lombroso, era clar identificabil prin anumite trăsături fiziologice care erau indicatori ai constituției sale primitive. El a examinat sute de infractori condamnați

și, din acest motiv, a compilat un catalog de „stigmatate” atavice, incluzând: creierul mai mic, urechile mari și proeminente, buzele cărnoase, o bărbie retrasă și o încrețire excesivă a pielii. Lombroso a combinat, de asemenea, teoria sa evoluționistă cu discursuri despre diferite „rase” și presupusele lor personaje.

Asemenea idei erau răspândite într-o epocă a colonialismului și a imperialismului european și era un lucru obișnuit să se realizeze o „ierarhie a raselor”, cu occidentalii albi la vârf, în timp ce africanii, orientalii și alte „rase” subjugate ocupau poziții inferioare. Combinând astfel de noțiuni cu teoria atavismului, Lombroso a identificat anumite „rase” ca fiind în mod inerent dispuse spre criminalitate, reprezentând o poziție inferioară în ordinea evoluționistă. De exemplu, el a susținut că ratele mai mari ale criminalității înregistrate pentru italienii din sud în comparație cu nordicii au fost rezultatul primitivismului inerent al celor din sud, ceea ce el a observat clar în aspectul lor tipic prădătorilor.

Alte concepte definite și explicate similar, amply sunt: *criminologia clasică*, *prevenirea criminalității comunitare și securitatea comunității*, *criminologia constitutivă* (ca o componentă eclectică, multidisciplinară a teoriei postmoderne care construiește lumea ca o masă produsă și reprodusă în permanență de construcții sociale care sunt întotdeauna instabile și „marginale”), *criminalitate și devianță*, *date privind criminalitatea* (termen folosit pentru a desemna diferitele informații despre tendințele și modelele criminalității), *cartografierea criminalității*, *cariere criminale*, *sistemul justiției penale*, *psihologie criminală*, *criminologie critică*, *criminologia culturalistă* (este o etichetă aplicată pentru o gamă variată de interese criminologice în interacțiunea dintre „cultură” și „criminalitate” în cele mai largi sensuri), *criminalitatea informatică*.